

7120-
66455

Seveda „bralec“

in še marsikaj.

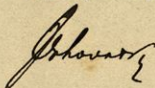
Napisal

Fr. Ilešič,

c. kr. profesor v Ljubljani.

Ponatis iz „Popotnika“.

MARIBOR.

Tiskala tiskarna sv. Cirila.

[1899]

66455

Popravki:

- Stran 3. 12. vrsta od zgoraj beri deležniško mesto deležniškovo.
„ 3. 11. „ „ spodaj beri z-vat mesto z vat.
„ 4. naj se 35. in 36. vrsta: „Baš tako — — do tvorbe“ — zbrišeti.
„ 8. je čitati 20. vrsta: števil in nič drugače, mesto števil ni — —

030034842

Seveda „bralec“ in še marsikaj.

Krepka sapa veje po Peruškovi brošuri „Bravec ali bralec?“, krepka ne samo ondi, kjer pisatelj ostro priimlje profesorja Levca ter z veliko mislijo poleta čez ozke meje Levčevega jezika na širše slovensko in slovansko polje, ampak tudi ondi, kjer je bilo treba temelje podreti čisto že zastarelim stavbam velikega mojstra Miklošiča; tako odločno besedo in širo misel mora v dobi subjektivizma in lokalnega patriotizma z velikim veseljem pozdravljati vsak domoljub in tak pogum na znanstvenem poprišču vsakdo, ki ne misli vedno le za drugimi.

Po pravici naglašja Perušek, da so besedotvorna načela slovanskim narečjem ista; to je dobro vedel tudi Miklošič, zato debloslovja ni razdelil po jezikih; Miklošič je spisal slovansko sintakso, seve „fanatični samoslovenci“, kakor jih imenuje Perušek, iščejo s slastjo vse one posebnosti, ki bi ločile Slovence od drugih Jugoslovanov.

Radi priznavamo, da imajo ti „samoslovenci“ najboljše namene: želijo namreč biti strogo znanstveni — dialektologi in morajo kot taki do pičice posneti narodno govorico ene pokrajine. Tu pa je opomniti, da pravopis ne služi učenjaški zadovoljnosti, ampak praktični rabljivosti po vseh pokrajinah jezikovnega okrožja, v njem ne gre vselej toliko za znanstveno pravilnost, kakor za edinost, zvočnost itd.; kdor edinost knjižnega jezika moti z znanstvenimi razlogi, ta ne loči sive teorije od prakse, kjer je usus tyrannus, ta je zaslepljen astronom, ki iz svojih idealnih višin zahteva, naj ne govorimo več: solnce izhaja, češ, da se solnce v resnici ne premika, ampak miruje; dvakrat in trikrat pa blodi tišči, ki kali mir z domišljeno teorijo.

V smislu tega načela je že obsojen „bravec“, ki je bil pred par leti še popolnoma tuj pri nas; vox populi se v mnogobrojnih izjavah razlega po slovenskih deželah, želeč si poslušalcev, zatirajoč poslušavce, hoteč ohraniti posestno stanje knjižnega jezika.

Baš „bralec“ (§ 410. Levčevega „Pravopisa“) in „čoln“ (§ 11.) zadirata tako globoko v ves značaj pravilne pisave in izobraženega govora, da zaslužita najodločnejšo opozicijo, in zoper nju obveljavo v praksi se obrača pred vsem ta spis.

* * *

Rezultat Peruškove razprave je (str. 16): nomina agentis na -ьць se izvajajo iz glagolskega korena in iz deležnikovega debla, nikoli pa ne iz nedoločnikovega debla: ta zakon je dokazan iz slovenščine in iz slovansčine, (kdor se da preslepiti navideznemu „bravcu“ starejše literature, ta si misli, da so Slovence ločili od drugih Slovanov kitajski zidovi), jaz mu hočem podati še širšo podlago.

Sufiks -ьць je grški ιωος, latinski icus; pričakovali bi namesto ьць pač * ькк; prej so si jun-ьць, ven-ьць itd. razlagali iz * junьk-+jъ, kakor sрьdьce iz * sрьdьk-+je, oььca iz * oььkja, stъza iz * stъgja (Sket, staroslovenska čitanka, str. 18) ter si protislovje med junьць iz * junьkjъ in skačetz iz * skakjetz tolmačili z različno starostjo premen, češ da je ьць nastalo pozneje, nego se je razvil navadni glasoslovni zakon o mehčanju goltnikov.

Dandanes tega ne verjamemo več; Baudouin de Courtenai je (Indogermanische Forschungen, IV. 45) *c* in *z* v junьcъ, stъza razložil s predhodnim *i* (ъ), s progresivno asimilacijo.

Torej ъcъ je grški *ικος*, latinski *icus*. Ta sufiks je v grščini le sekundaren pridevniški sufiks, to je, tvarja iz imen (samostalnikov* in pridevnikov) pridevnike: *ἰππ-ικός*, *παρθεν-ικός*, *νομφ-ικός*, *φυσ-ικός*; pridevniki kakor *πρακτ-ικός*, *σκεπτ-ικός*, *γυμναστ-ικός* so iz glagolnih pridevnikov (deležnikov); Kühner, Griech. Grammatik § 332, 3 imenuje besedi *γραφικός*, *ἀρχικός* izkorenski (primarni) tvorbi, a že v § 334, 5 poudarja, da so to lahko tudi izimske tvorbe od *γραφή*, *ἀρχή*.

V latinščini je istotako *icus* sekundaren sufiks: *mod-icus*, *bell-icus*, *gent-icus*; iz deležnikov kakor *cenaticus* (*ticus* je postal potem sam svoj sufiks: *rusticus*, *domesticus*); primarne tvorbe so: *mord-icus*, *med-icus*, *vertex* iz * *vertic* + *s*.

V germanščini sekundarno: *vuot-ig*, primarno: *heb-ig*.

V slovanščini je največ primarnih zgledov: *pisъcъ*, *jadъcъ* itd.

Sploh velja o indogermanskih jezikih: — iko — izvaja imena iz imen, le v sanskritu, latinščini, germanščini in slovanščini primarno tudi iz glagolskih korenov, nikoli pa iz kakega glagolskega debla.

Sicer pa utegnejo biti izkorenske tvorbe najmlajše. Homer ima le dve besedi na — iko —: *ὄρφανικός* in fem. *παρθενική*; Herodot ima zlasti besede kakor *Περσικός*, imena oseb po narodnosti, kakor *Slovenicus* = *Slovenъcъ*; pozneje še se le javijo množestvilni pridevniki na *ικος*, ki pomenijo lastnosti sploh, kakor slov. *belъcъ*, *čtъnъcъ* itd., *delavъcъ*, *borilъcъ*; za „delavcem“ in „borilcem“ se je pojavil *borъcъ*.

Prvotno torej sufiks — iko — sploh ni imel veljave, da bi tvarjal nomina agentis; ta pomen se mu je pridružil še le takrat, ko se je jel pritikati *nomibus agentis* kakor *boril* —; zato so tvorbe izdeležniške kakor *borilъcъ* starejše nego izkorenske kakor *borъcъ*.*

Borilъ, *bralъ* itd. *nomina agentis*!! Na strani tretji in ednajsti poudarja Perušek Miklošičeve besede: „Thema ist ein part. praet. act. II., das jedoch in der ableitung der bedeutung nach wie ein adjectiv behandelt wird, daher die Idee der Vergangenheit nicht einschließt“.

Tu je treba dostaviti: *bralъ*, *borilъ* itd. izprva sploh niso bili nikaki deležniki (glagolske oblike), marveč imenske tvorbe, ki so stoprav pozneje stopile v zvezo z glagoli in med njih oblike, dobile veljavo deležnikov primernim glagolom; prim. latinska substantiva *nomina agentis*: *legulus* iz * *leg-los*, *figulus* iz * *figlos* (labialnost *l-a* se je razvila v **ll**) = *nes-lъ* iz * *nes-los*, oziroma *nek-los*, latinska adiectiva *nomina agentis*: *bibulus*, *credulus*, *gemulus*, *tremulus*; *agilis*, *bibilis*, *fragilis*, *docilis*... po preglasu (asimilaciji) iz * *agulis*, * *ag-lis* vsled prestopa v *i*-jevsko sklanjo.

V grščini odgovarjajo izglagolske tvorbe: *δει-λός*, kor. *δρι*, *ἔκ-παγ-λός*, *στρεβ-λός*; *τροχ-αλός*, *μυ-ηλός*, *σιγ-αλός*, subst. *κάπριλος*.

Starogornjenemški: *ezzal* = starosl. *jalъ* iz * *ēd-lъ*, *tregil* = *nosilъ* (Brugmann, Grundriss, 2, I. 199).

Po takem je *bralъ* *jesmъ* izprva pomenilo = *lector sum* = *lēgi*, *brala* *jesmъ* = *lectrix sum* = *legi*.

* Samostalnik je z Levcem proti Perušku pisati; če želi profesor Perušek, se lahko kdaj pomenimo o tej točki.

** Da služi v slovenščini ta sufiks v tvorbo samostalnikov, drugod v tvorbo pridevnikov, to ne sme motiti nikogar; kajti meja med samostalnikom in pridevnikom je sila premekljiva; sicer pa glej Meillet, *Recherches sur l'emploi du genitif-accusatif en vieux-slave*, stran 55—56; ker se samostalniki na ъcъ in ikъ v stari slovenščini ne pretvarjajo po zgledu: očetov klobuk = klobuk očeta, sklepa Meillet po pravici, da še se v tem kaže značaj pridevnikov samostalniški rabljenih.

Da se časi tvarjajo po sestavi s primernimi nomina agentis ali actionis, to ni nič posebnega; staroslov. imperfekt vidē-a hт razlagajo dandanašnji iz instrumentala samostalniškega nomen actionis vidē + imperfekt jahт iz * ēhь, * ēs-om, kar popolnoma odgovarja latinskemu vidē-bam; sanskritski perfectum periphrasticum: vidām āsa (vidām bahhūva, vidām cakāra) = acc. (?) samostalnika + perfectum glagolov as (jesmь), bhū (by-ti) in kri (= storiti).

Čudili bi se pa lahko, da v naši zvezi ni znaka preteklosti; tu pa se je treba spomniti sanskritskega ‚futura periphrasticum‘: nomen agentis na -tar (nom. -tā) + praesens glagola es; v tretjih osebah odpade oblika glagolova in samostalnik sam je verbum finitum; koren kri, nomen agentis kartar, nom. sing. kartā, futurum: kartāsmi, kartāsi, kartā itd. (Keller, Sāvitrī, § 36).

Bralъ je torej prvotno nomen agentis, a je prešel v kategorijo deležniškovo; nomina agentis so po svoji naravi deležniške veljave, tako so sanskritska nomina agentis na -tar z naglasom na korenu deležniki z glagolsko močjo: vāsūni dātā = bona dator, in tudi latinski se poredko pravi: dator divitias, iusta orator; prim. tudi lat. datūrus.

Ko je beseda bralъ izgubila svoj prvotni značaj ter prešla v kategorijo glagolsko, kot deležnik služeč v opisovanje časov in naklonov, ni mogla biti ob enem nomen agentis; v to-le svrhu se ji je imenska končnica -ьъ tako pridodala kakor pridevniku bělъ, * dělavъ, torej bralъ: bralъъ = bělъ: bělъъ = dělavъ: dělavъъ.

Kakor je izpeljava bralъъ iz bralъ vseskozi utemeljena in jasna, tako je neosnovana in zastarela razlaga * bravъъ iz * bra + ьъ, zakaj zev v obsegu Miklošičevega nauka je premagano stališče.

Če pregledamo v Miklošič-evi slovnici I. str. 187 sled. zbrane primere, opazimo, da v nahajamo v „zevu“ a) v različnih imenskih in glagolskih tvorbah iz korenov na u (ū): bтvenъ: by, umтvenъ: umy, krvтvъ: kry; гтvati, bl'ivati, kl'ivati, žvati itd.; — b) v deležnikih preteklega časa: bra-v-т, dela-v-т itd.; — c) pri tvorbi iterativnikov iz samoglasniških osnov: biti — bi-v-a-ti, skriti — skrivati, čuti — čuvati, šteti — (pri) števatī itd.; — d) v slučajih kakor pē + v-ьъ itd.

Da v najstarejših zgledih točke a) soglasnik v ni bil zgolj radi zeva (= iz fizioloških vzrokov), je čisto jasno; morebiti pa zatika v zev pri točki b); kdor primerja „bravъ“ z „nesъ“ = „bra-v-т“ z „nes-т“, vidi res, da se samoglasniškemu deblu b r a pri-takne -v-т, soglasniškemu nes pa le -т; -v-т in -т se smatrata za isto končnico in se splošno trdi, da je -v-т za samoglasniki iz -т radi „zevanja“.

Toda reč dobi čisto drugo lice, če ji pogledamo bliže k izviru. Deležniki kakor bravъ, nesъ so pravi deležniki preteklega časa ter odgovarjajo grškemu εἰδ-ώς iz * εἰδ-Fως, εἰδ-ότος iz * εἰδ-FOTOS, εἰδ-ύα iz * εἰδ-υσ-ια in sanskritskemu žagmi-vāms, gen. žagm-uš + as fem. žagm-uš-ī, neutr. žagmi-vat; sanskritski deležnik se izpreminja na trojni osnovi, močna osnova s končnico -vaṁs, srednja z vat (namesto vas), slaba z -uš; iste osnove nahajamo v grščini: * εἰδ-Fώς, neutr. * εἰδ-Fός, gen. * εἰδ-Fότος, fem. * εἰδ-υσ-ια.

Slovenska oblika nesъ se razlaga iz * nes-ъs, torej z odsevom sanskritskega sufiksa -uš in se zatrjuje, da sta se -vaṁs in -vat poizgubila in da v v bravъ nima ž njima nič opraviti.

Baš tu pa tiči zajec; bržkone je namreč v „bravъ“ najti sledu sufiksalnemu v-u in je -v-т nekaka kontaminacija sufiksov -vat in -uš, -т pa je utegnil nastati iz -v-т kakor obleči iz ob-vleči in še iz drugih vzrokov.

Važna je točka c); razen dati, ki ima iterativnik dajati in davati, stati — stajati, stavati, dalje viti, biti, ki imata povijati, pobijati (vendar tudi pobivati) imajo vse samoglasniške osnove iterativa na -va-; -va- je tako zelo znamenje iterativnosti, da

je štajerski vlejem, vlejáti dovršnik, vlévam, vlevati pa nedovršnik; ravno tako se razločujeta po pomenu posejáti in posévati, Mikl. I. p. 187, tako tudi obavati, pomavati poleg dovršnih obajati, pomajati; prim. tudi dejáti in dévati.

Iz tega se jasno vidi, da je ta **v** s pomenom in tvorbo takih glagolov v ozki zvezi; z eno takih misli se mora že Mikl. I. 191 boriti: po zgledu davati, stavati iz du, stu da so vsi drugi iterativniki narejeni.

Drugo razlago beremo v Brugmann, 2, II. 1137: -vaja v obavaja izvira v imenskem sufiksu-vo-, -va-, pivaja od pivo, vκ-liva-ja od livκ, nasevaja od sevκ itd. Ker pa se je pivati, davati nanese neposredno na piti, dati, se je končnica -vati osamosvojila in se je naredilo znavati poleg znati, klevetavati poleg klevetati.

Pri prvih treh točkah torej današnje znanstvo ne misli več na zev, si **v-a** ne razlaga iz zgolj fizioloških vzrokov, ampak ga ima za del sufiksa; zmagovito dokazuje Perušek isto resnico o četrti točki, o besedah kakor bajavec, delavec, gatavec, lajavec itd.

Kdor pa že hoče z „zevom“ operirati, se naj zaveda, da je glas, ki zatika zev, prav organskega (fiziološkega) izvira, v nastanku svojem odvisen od sosednih glasov: govorila prehajajo iz položaja za prejšnji glas v položaj za naslednjega čez položaj za „zevov“ soglasnik, ki res zazveni. Miklošič je razvrstil svoje primere za zevov **v** po predhodnih samoglasnikih ter naštel **v** za *ě, o, a, i, κ, y*, hoteč s tem pokazati, da značaj zevovega soglasnika ni odvisen od predhodnega samoglasnika, ampak — Miklošič „molče trobenta“ — od sledečega.

In v tem oziru mu moram pritrditi; saj pripada novi soglasnik k sledečemu govornemu zlogu; nadalje ne smemo pozabiti pojavov, ki se nam kažejo v začetku slovanskih besedi; besede s palatalnim (mehkim) samoglasnikom v začetku dobivajo predstavek **j**, besede z labialnim (trdim) pa **v**; **j** stoji tudi pred **a**; značaj predtikline je odvisen od sledečega samoglasnika, razvije se iz njega kakovosti (palatalnosti ali labialnosti).

Temu pravilu se prilega bra-v-κ, ne več bivati itd., ker **a** v začetku ne dobiva predtikline **v**, ampak **j**; zato je ta **v** presojati z besedotvornega, ne z glasoslovnega stališča.

Prav nasproten je onemu pravilu tudi bra-v-ьсь, ker bi pričakovali * bra-j-ьсь.

In vendar imamo pivьсь, revьсь, bivьсь, davьсь, ki je pač moramo razlagati iz korena glagolskega, ne kakor delavьсь iz delav-ьсь; ali torej tu res **v** zatika zev pred **ь**? Da prvotnosti teh tvorb ni preveč zaupati, kaže nam omahovanje med pivьса in pijса, bivьса in bijса; pijса in bijса, to so bili poleg delavьсь tako malobrojni slučajji, da so se po analogiji umeknili večjemu številu. Baš tako utegnejo biti poljske oblike ezujny = vigil, przedajny starejše od čuvκκ, pivκκ, če so sploh to izkorenske tvorbe.

Po takem izpeljava bra+v+ьсь sploh ni mogoča.

* * *

Besedam na-lec, ki jih našteva že Miklošič, bi še dodal iz izhodnega Štajerskega hrtálec = rilec; drugih nomina agentis na -ec se ne spominjam, ker se tvarjajo z drugimi končnicami, kakor -ar, -ač; besede plántavec, šánjtavec, gíngavec, fífravec, lápavec se že po svojem pomenu — psovke so — izpričujejo kot izpridevniške tvorbe: plantav-ec itd.; zanimivo je, da se na njih kaže tudi Peruškov naglasni zakon; dasi se naglašá frífráti, je vendar fífravec, nasproti pa hrtálec od pri nas nenavadnega hrtati = pihati, sopoti.

Besede vrelec, šilec in rilec mora profesor Perušek braniti ugovoru, da so iz vrelo, šilo, rilo, ter pravi, da je deminutivum od vrelo: vrelce, ne vrelec itd.;

tu bi smeli opozoriti gospoda profesorja na tele-telъcъ, dete-detъcъ, agne-agnъcъ, štene-štenъcъ, žrebe-žrebъcъ (Mikl. II., 307), če bi vedeli, da so te besede na -ъcъ res demunitiva, a današnja razlika med žrebe in žrebec tega ne izpričuje; misliti nam je, da sta žrebe in žrebъcъ po tvorbi in pomenu vzporedni obliki.

Iz iste podstave z različnimi, a sorodnimi končnicami so tudi v z p o r e d n o izpeljane šilo, rilo . . . , nomina instrumenti, šilec, rilec (oz. šil, ril), nomina agentis, kakor λό-τρον in λο-τήρ, arā-tor in arā-trum.

Sicer bi pomen ne oviral izpeljave: šilo-šilec, rilo-rilec; pri šilec ne vemo, kaj izprva pomeni, gotovo pa se da misliti rilec kot nomen instrumenti, s katerim žival rije; toda čisto nemogoče je s stvarnega stališča misliti na tkalec iz tkalo*; pač pa je rilec lahko tudi tisti, ki rije, kakor je hrtálec tisti, ki hrta (= sopiha), torej del telesa „poosebljen“ — in sicer važen del, primeri sinekdoho: „hlev mu je z rilci natičen —; tako se smatra orodje kot agens v grščini: ραισ-τήρ kladivo, ξεοκ-τήρ jermen na jarmu itd. poleg δο-τήρ dajalec, ali nemški: Schlüssel = Schließer, Hosenträger.

Če „tkalca“ z vsemi mnogobrojnimi tovariši ne moremo izpeljavati iz tkalo, zakaj bi se oklepali tega pomočka baš pri „rileu“ in „šileu“?

Profesor Levec je povzel „braveca“ po Pleteršniku in Pleteršnik po zgledih v Miklošičevi slovnici, oziroma po starih naših pisateljih, ki pišejo poslušavec (Trub.) poleg tkalec, mrlec, prišlec.

Profesor Perušek je, zavračajoč „braveca“, moral tudi dokazovati, zakaj da rabijo stari pisatelji to obliko in zakaj pišejo vendarle tkalec. Na strani 7. svoje brošure razlaga pisavo „bravec“ in „tkalec“ tako-le: „Izgovarjali so besedo „tkalec“ že tedaj (v protestantovski dobi) brez vsake dvombe „tkavec“ prav takó, kakor „bravec“. Zapisali so torej pisatelji obliko „tkalec“ zato, ker so jo čuli pri svojih iztočnih sosedih, ki so besedo tedaj izgovarjali „tkalec“ in jo še dandanes tako izgovarjajo“.

To je pač najslabša stran Peruškovega „bralca“; zakaj pa so pisatelji baš „tkalca“ itd. vzeli pri svojih iztočnih sosedih in g a d o s l e d n o pisali, zakaj ne tudi „poslušalca“?*

Dalje: da bi govorili protestantje „tkavec“, to je, končnico -lec kakor -vec, to je neresnica; resnica je marveč, da so takrat prvotni -lec in -vec še dobro razločevali. Poluglasni e v zadnjem slogu še takrat ni izpadel; Trubar ima: bolejan, vžitag, božec, hlapec, slepec, konec (le v pesmi enkrat: kone), pijanec, slepec, norec, pakal; deležniki: rekal, šal, padel, le enkrat sem našel: hinauc; pri Krelju, Dalmatinu in Hrenu je ravno tako; še le pri Kasteleu nahajam poleg pravičin tudi: podobn, ostudn, grozovitn, podoben, k o n e, pri Ivanu svetokriškem hlapec, pri Rogeriju: zamerkuvauc, in končno pri Pohlinu: zapadl, misl = zapadu, misu, pri Haslu: vejdl, pernesl, človk, Slovenc, brave; Korošec Gutsman pa še piše takrat: „šeu, rekeu, perkazen.

Brez vsakega dvoma se še je v protestantovski dobi in dolgo pozneje govoril poluglasnik v zadnjih zlogih, torej gotovo: poslušavъc in tkalъc. Če je tako, potem ni najti razlage za poslušavъc iz poslušalъc, zakaj med samoglasniki dolenjščina ni nikoli izpreminjala prvotnega l.

Kako pa si torej razlagati obliko „poslušavec“ pri protestantih? misliti je na analogijo med besedami na -lec in -vec, tako da so sicer oblike na -lec podlegle, a v

* Menda vendar ne bomo vseh besed na-lec tolmačili po taki metonimiji kakor: šivanka (psovka) = šivilja ali ruski Ivan Kupalo = Ivan krstnik, vriskálo = vriskalec (zaničljivo) in še kaj takih kakor „stric motovilo“.

** Perušek pravi: „Odtodi različna pisava „tkalec“ in „tkavec“; a obe pisavi nista iz iste, stare dobe, marveč je zadnja, če se sploh nahaja, mnogo poznejša in pomeni = tkauc za tkalc.

naglasu zapustile sled — zato poslušavec namesto polušalec poleg délavec (primeri Perušek, str. 24).

Besed na -vee — iz izpridevniških tvorb, liki: délavec — je dandanes po narečjih več nego pravih nomina agentis na -lee, ker so se nomina agentis tvarjala rada z drugimi končnicami; mnogo Trubarjevega „novega testamenta“ sem moral prebrati, da sem zasledil „razdelivec“ in v vseh psalmih le „poslušavec“. Paglovec ima: izkladovec, pri Pleteršniku najdeš: izkladávec, gotovo pa je pri Paglovcu brati izkládovec ali izkládouc kakor njegovo ime Páglouc namesto páglavec, kakor pri Trubarju: krulouce, delouceu, zakaj naglašeni bi se a ne izpreminili v o, kakor kažejo Trubarjevi: hináuči, Rogerijev: zamerkuváuc; Gutsmanov rek: bi ne biu skrivavec, bi ne biu kradlovec — je menda brati: skrivavec — krádlavec, oziroma skrivouc — krádlouc; take primere nam kažejo, kako so délavci upivali na izkládavce (alce) in skrivavce (-alce).

Večina današnjih nomina agentis je iz nove dobe, in res je, kar pravi Perušek (str. 4.), da se je v tej točki slovenščina ugledala v hrvaščino, a se pri tem lahko opirala na svojega lastnega „tkalca, ogorelca itd.“

Govoreč o protestantovski pisavi „poslušavec“ smo dognali dvoje: 1. kako nekritičen in prav gorenjsko rovtarski je nauk točke 11. Levčevega „Pravopisa“, da se naj l pred poluglasnikom izgovarja kot v, torej ogorelec = ogorevec, 2. kako se s Škrabčevim poudarjanjem 16. stoletja nič ne sklada nauk iste točke, da se naj poluglasnik + l krči v u, nesel = nesu, ko pa še Gutsman piše vedno: šeu, rekeu itd.

S tem smo se že teknili končnega in predsoglasniškega trdega l, oziroma § 11. Levčevega „Pravopisa“.

Brezdvomno je cela Dolenjska v protestantovski dobi govorila l v besedah: čoln, nosil, delal itd., sicer bi ga protestantje-fonetiki, ne bili pisali; se ve ta l ni bil popolnoma čisti l; Trubar sam pravi, da se naj govori „zu Zeiten grob auf Ungarisch oder Bisyakisch“ in „časi debelu po beziašku“; Valvazor: „l bisweilen verdichtet auszusprechen, gleichsam wie als Doppellaut, namentlich am Ende“ — še v Valvazorjevem času torej ta debeli l ni bil u — vendar že piše Ivan Svetokriški: paucam, Rogerij: žou, in Basar razlaga: „Eni namejsti l špogajo u, drugi pak l namejsti u; za Pohlina je Gutsman fonetski pisal: biu, rekeu, boun, použe itd.

Kdor hoče biti strogo znanstven in se oklepa 16. stoletja, ta bi moral govoriti s protestanti nekak debel l, ali: l; ker pa je l dandanes pri nas izumrl glas in imamo mnogo važnejšega dela nego eksperimentirati s svojimi govorili, govorimo to, kar mu je bilo najbliže: l.

Ta čisti l ima opore tudi v današnjih narečjih, četudi le obmejnih: na Štajerskem, v Zagorju, Reziji in v Belih Kranjcih, prim. „Dom in Svet“ 1889, str. 193 — borni ostanki krepke ladje, ki so jo valovi zagnali na obrežje.

Neslovanski ta čisti l ni; stara slovenščina ga je gotovo imela, češčina ga ima tudi, najsi se je ohranil s to ali drugo pomočjo; Palacký se mu je ustavljal, a na smrtni postelji je moral priznati zmago nasprotnikom; če kdo pravi, da se s čistim l-om ločimo od Hrvatov, evo nas Slovence posredovalce med severnimi in južnimi brati: -lee dam Hrvatú, l pa Čehu; Slovenija mi govori po Vodniku:

„Operto eno roko
Na Čehe imam,
Ta drugo Hervatam
Priazno podam“. —

In končno naj iznova poudarim načela, ki ga je razsodni moj učitelj, pokojni Oblak, pri predavanjih vedno poudarjal: glavna reč je pri knjižnem jeziku edinost; nje j se mora umikati vsa znanstvenost.

Kako se je torej skušala pri nas doslej doseči edinost in kako jo je res najlažje doseči?

Faktum je to: **l** ima dandanes v javni in olikani govorici že povsod prednost; gledališče govori **l**; ali bi ne bilo smešno, z novotarijami motiti tudi ta kulturni zavod in tudi s tem pričati, da nima potrebne trdnosti? Govorniki govoré slavnostne in druge govore z **l**-om, tudi na Kranjskem; pred leti sem imel tovariša na univerzi, ki je bil v teoriji za **u**, kadar pa je nastopil, je bilo slišati **l**; tako se godi zvečine; pri letošnjem zborovanju „Slov. Matice“ so govorili vsi govorniki **l** (včasih je kateremu ušel kak **u** iz navadnega življenja), le gospod profesor **Levee** je govoril svoj jezik in „brauci“ so mi zveneli kot „Kauz-i“ in „poročevauce“ sem primerjal s „Schnauze“, sicer pa sem pri sposobnostnih izpitih na učiteljišču in uradni učiteljski konferenci slišal, kako je tudi njemu ušel marsikak **l**.

Po šolah — izvenkranjskih gotovo vseh — se govori **l**, in tu v Ljubljani še mi noben dijak ni deklamiral ali bral z **u**, in gojenke so nežne plesalke, polne zavesti, da je v izobraženem govoru govoriti **l**.

To posestno stanje olikanega jezika je treba priznati, ne ga negirati.

Seveda se je človeku odreči nekoliko posebnostim svojega narečja, čez ozko obzorje otroške dobe z moško daljnovidnostjo pogledati tje, kjer stoji visoko nad posameznikom-pritlikavcem, nad strankami veličastno mogočna skupnost: o vi vsi, ki ne morete sleči prirojene svoje medvedove kože, da vas prevzame nje divni žar.

Seve je ta izobraženi jezik pri nas še nekako v teoriji; kako govore ljubljanski dijaki med seboj, o tem sem dovolj tožil lansko leto v „Zvonu“; učitelji po srednjih šolah moramo vplivati na to, da izobraženim krogom preide knjižni jezik v kri; po meščanskih rodbinah bi očetje in matere morale občevati z otroci v zglednem jeziku, da se ti-le od drugih ne bodo razločevali le po suknji, ampak tudi po lepši govorici.

Karkoli se pri delu moči prihrani, je vrednost; zakaj bi morali baš pri **l**-u mučiti učence z naukom, da se naj ne izgovarja, kakor se piše? Ali ne vedo gospodje, koliko nepotrebne, duhomornega dela je z nemškim pravopisom? Angleži pa se tako v ljudski šoli nikoli ne nauče pisati. Pri nas na Kranjskem ne bodo znali pisati, na Štajerskem pa ne brati. Za prakso šole in knjižnega jezika smemo reči: le beri, kakor je pisano.

In estetična stran: Funtek v Ljubljančanki, Perušek v svoji brošuri sta po pravici **Levčev** izgovor označila kot rustikalen in občinstvo je v tem edino, da se izobraženca jezik naj razločuje od rovtarskega; literati in žurnalisti so v podlistku „Slov. Naroda“ z dne 8. julija klicali: **Preat bravee!** in se danes dne 9. julija v čolnu peljejo k grobu „bravea“ na stravo — bravefino; primeri zadnji „Zvon“ in „Sočo“ z dne 14. julija, nadalje „Slovenko“.

Tu nič ne pomaga izgovor znanstvenikov, da je lepota subjektivno čuvstvo; kajti če se nahaja tako čuvstvo, treba je z njim računati, in čuvstvo našega občinstva se obrača proč od brauca — Kauza. Ali ne veste, koliko je vsem narodom do blagoglasja svojega jezika? kako se ponašajo s fineso!

Knjižni jezik ni vedno pod poveljem znanstvenikov, ki imajo za predmet svojih raziskav narečja, ampak se pokori edinosti, skupnosti, praktični priučljivosti, lepoti itd.

* * *

„Danes pa je Ljubljana res deževno stovno mesto (= dežeuno stouno)“, tako smo se pozdravljali v Ljubljani nekega grdega dne, ko se je vnela ta jezikoslovska pravda ter se Ljubljana zavila v temino deževnega vremena.

Ta dovtip jasno kaže, kam nas spravi dosledno izvajanje Levčevega § 11.

I. „Divja bou mi trga srce, ker si tako podu; kaj mi pomaga ta mili dou, ko pa ti nisi miu!“ tako bi odslej govorila nesrečno ljubeča deva, če bi se držala natančno Levčevega „Pravopisa“; seveda moderno naobraženi ljubimee bi ji miril razburkano srce z umestnimi, treznimi opazkami ter dejal: „Veš, to ni miu dou, ampak mil dol, ker ti nominativi po analogiji drugih šestnajstih sklonov ohranijo tudi v narečjih svoj l; nadalje pa vedi, da meni tvoj izgovor bou, podu trga ušesa; take besede smo začeli v novejši dobi rabiti izobraženci — a nikoli pri tem ne spreminjamo l-a“. — Primeri dozdam med izobraženci edino navadni izgovor besed: obil, nagel, zibel, kopel, pogibel, sokol, topol, razkol

II. „Na meji, glej, sovražnih tau tako še nisem nikoli slišal deklamirati Gregorčičeve „Jeftejeve prisega“, a zdaj uči tako isti § 11; moram reči, da moj poslušnik te oblike tau ne veže z imenovalnikom tla, da mi je tau za prvi hip neumljivo; večina narečij je ohranila gotovo v roditeljskem l, že vsled analogije vseh drugih sklonov, in če bi ne, v izobraženem govoru smo ga govorili brez dvoma skoro vsi. Ali se ti ne bo krčil jezik pred slavnostnim občinstvom, kadar boš hotel rabiti take-le roditeljske množinske: dežeu, čebeu, deku, metu, igu, šou, žiu, žvau, viu, siu namesto dežel, čebel, dekel, metel, igel, šol, žil, žval, vil, sil!

Besede kakor: šilo, učilo, živilo, mazilo, berilo, število imajo vselej gen. plur.: šil, učil, živil, mazil, beril, števil ni nič drugače; kdor govori beriu, števiu itd. ta se pač brez dvoma grdo spakuje.

Mnogo zapadnih narečij izgublja končne samoglasnike: dobr vin = dobro vino; a če pride na ta način l na konec, se ohranja (razen ondi, kjer je „kobiva piva“); torej skakál smo, šl smo itd.

III. Pravilna izreka je tkalke, ogorelke; l je tako združen s celim vtiskom teh besedi, da se nam zdi gen. tkauca tuja oblika; gotovo pa nismo doslej nikoli drugače govorili, kakor: bralca, volileca, hudodelca, rokodelca, streleca, sošolca; beuca si doslej nismo sedlali in deucev kemiki niso poznali; ali veš, kaj je to, če ti kdo govori o kruucu, muucu, duucu? Poznam gospoda Krulca, in na Štajerskem pijejo iz dulca. Celega bravca dam tistemu učitelju, ki bo razumel takele besede učenca — „pravorečnika“: za sošouce sem kupil kouke.

IV. Kdor govori hvalno, ta od „Pravopisa“ ne dobi reda hvauno, ampak mora v prisiuno učiuo; ne sme hoditi v gostilnico, prodajalnico, ne v hranilnico niti v posojilnico, pač pa mu je odprta gostiuo . . . , hraniuo, posojiu, češ, to je praviu!! primeri „Zvon“, 1899, str. 454.

Do takih gorostasnosti nas privede doslednost § 11.; gospodje referenti, ki se drže načela: quieta non movere, naj pomislijo, quousque quietam nostram pronunciationem motura sit paragraphus undecima; naš knjižni jezik je že izdavnica zasnovan na l-u, to pričajo zlasti one zelo mnogobrojne besede, ki so njemu bolj lastne nego narečjem; ta osnova se mu naj utrdi, ker je edini pomoček edinosti in skupnosti; Vodnik je rekel: „Starih mejnikov ne predstavljati“.

Nekateri gospodje mislijo, da nauk o izgovoru sploh ne gre v pravopis; s formalnega stališča jim je pritrčiti, ker pravopis ni pravorek; toda kdo bo se oklepal takih formalitet! važna reč se mora rešiti, najsi pod tem ali onim zaglavjem, oziroma naslovom, in nič ni važnejšega za nas nego pravorek (ortoeepija) baš tega razvpitega l-a; zato je vseskozi potrebno, da se o tem izpregovori v „Pravopisu“.

Sklepajoč ta odstavek, prosim gospoda profesorja Levca, naj doda obilim zaslugam, ki si jih je že pridobil za domačo stvar, še eno: vsemu slovenstvu na ljubo naj umakne §§ 11—12, §§ 410—411 ter naj upliva sam na pristojnem mestu, da ne obveljajo; hvalili in slavili ga bomo vsi učitelji, hvalil ga bo ves izobraženi svet slovenski, ker se je modro uklonil soglasni večini; na svojo žalost pa bomo morali njega kriviti, če nam visoka vlada oktroira pravopis in pravorek, ki ga doslej po šolah in izobraženih družbah zvečine nismo poznali.

Kar hočem odslej razpravljati, to se tiče posameznih besed, ozkosrčnih, a manj zadirnih nauk ali pa dvomnih, večkrat krivih razlag ter nima za prakso toliko pomena; zato naj pride do veljave le tedaj, če se „Pravopis“ popolnoma predela.

Po § 20. je pravilno: legati, laž-leži; gotovo pravilno, tako pravilno, da se ne ukemu očesu zdi skrajnje nepravilno; že itak težavna slovenska sklanja se še oteži s tako premeno, ki spominja trojnega debela sanskriške sklanje, prim. zgoraj žagmivams.

Vrhu tega je baš ta beseda najnesrečnejša primera za menjavo a-a in e-a v odsevu starega poluglasnika; pričakovali bi v iztočnih narečjih lež-leži, legati, kakor léhek, ténki, méšnik . . . , a nahaja se le lāž-laží, lážem-lagáti.

Spričo nauka: laž-leží se čudimo nedoslednosti „Pravopisa“, ki ima v slovarju le čast, častit (+ čestit), častiljiv, počastiti . . . ; čast je iz č̣sṭ kakor laž iz ḷẓ̌ in bi poleg leži v „Pravopisu“ pričakovali česti, čestiti

Na iztoku ima tudi ta beseda le a (razen v molitvi); čast-časti.

Kakor s častjo, tako bi naj delali z lažjo; najbolj jednostavno je: čast-časti, ta pisava je bila doslej navadna.

O tej točki bi še bilo več pripomniti, posebno o prav rovtarskem naglasu in izgovoru: dehníl = dehnú, geníl = genú, premekníl = premeknú.

§ 36. uči, da se dva enaka samoglasnika krčita v slučajih kakor: pridem-pridem, priimem-primem, hvalii-hvali; res velja to za: pridem in primem, za sestavo besedi, prim. Leskien, § 23, 3, toda že a priori je nevarno, to pravilo prenesti tudi na mnogo starejše (pravoslovansko) besedotvorje: hvali.

Da je hvali iz *hvalii, to je Miklošičev nauk, Gr. I. 196 (oz. 194, 197): „Aus hvalijê, hvalijête entwickeln sich die Formen hvaliji, hvalijite; hvali, hvalite, heutzutage auch hval, hvalte neben pij, pijte. Alt sind die seltenen Formen izbavii libera sup. mačiite exercuiate sup. smotriiṃ consideremus sup.“

Ta razlaga je dandanes že popolnoma omajana. Zakaj pa ni *pi, kakor hvali, ampak pij? sicer se pri pij ne sliši več končni j, a sled se še mu pozna v dolgo zategnjenem zlogu tako kakor v roditniku niti = nitij, pri hvali pa ni nobenega takega znamenja in je oblika že stsl. (izbavii itd., to pač niso starine). Zakaj nimaš nadalje nikjer stsl. oblike *hvaljate kakor pijate?

Vse to je reči tudi o velelniku trpi, ki ga Miklošič prav tako razlaga kakor hvali.

Slovanski imperativ je v obče prvotni optativ; pleti-pletête: πλέκτ-οι-ς-πλέκτ-οι-τε; grški oi je slovenski ě, ki se na koncu često oslabša v i (pač radi naglasa); v optativu je o takozvani osnovni samoglasnik, l pravo znamenje optativovo. Po takem bi pričakovali: *trpi-oi-s = *trpi-i, *trpji, *trplji, in *hvali-oi-s = *hvali-i, *hvalji; teh oblik pa ni nikjer in nikoli.

V tej zadregi si je znanost pomagala z razlago, ki jo bereš Brugmann, Grundriss 2, II. str. 1314; imperativ tretje in četrte vrste je injunktiv = indikativ augmentovskega časa brez augmenta, prim. Homerjerve imperfekte in aoriste; po takem bi bile trpi-ši in trpi, hvali-ši in hvali jednake tvorbe, samo da ima indikativ primarne končnice, imperativ pa sekundarne.

Ta podmena bi sicer težavo odstranila, a sama ni osnovana.

Dobro in vsestranski utemeljena pa je misel Horákova (njegova s častno nagrado obdarjena razprava „Z konjugace souhláskové“ je naznanjena Arch. f. slav. Ph. XX, 407), da je imperativ *trъpi* - *trъpimъ* brez osnovni optativ, kakor grški *δο-ι-μεν*, *ειδε-ι-μεν*, *δε-ι-μεν* itd., lat. *s-i-mus*, jednina: *δο-ι-η-ν*, *ειδε-ι-η-ν*, *δε-ι-η-ν*, lat. *s-ie-m*; v slovanščini imamo znane brezosnovne tvorbe: *dad-i-mъ*, *ve-di-mъ*, *jad-i-mъ*; jednina *daždъ*, *veždъ*, *jaždъ* in *viždъ*, *hoštъ* glagolov tretje vrste: *viděti*, *hotěti*.

Trp-i-mъ je kakor *vid-i-mъ* ali *dad-i-mъ*, torej brez osnovnega samoglasnika; v ednino je namesto prvotnega **trplъ* prodrlo *trpi* z možinskim *i*.

Hvali si za *trpi* ni težko tolmačiti.* Iz tega se pač vidi, kako zastarela je Levčeva razlaga: *hvali iz hvali-i*.

Podobne nedostatnosti nahajaš v §§ 54—73; v peti vrsti, drugem razredu je sedanjikova osnova na *je* (*jo*), ne na *i*, zato bi naj izostale posredovalne oblike: *skaki-em*, *skakii*, *strgi-em*, *strgi-i*, *dih-i-em*, *dih-i* itd., *pisi-em*, *pisi-i*; prvotne tvorbe so marveč: *skak-jem*, *skak-ji*, *pis-jem*, *pis-ji* itd., prim. § 382 sl.

Površni so §§ 105—116. Nič ne zvemo, zakaj se pred priponoma *ski*, *stvo* izpreminjajo *goltniki* v *šumnike* — radi prvotnega *ъ* — in če tudi kdo ve, da je prvotna oblika *děvičskъ*, *vitežskъ* (s poluglasnikom), vendar mu §§ 77—83 ne dajo nobenega pojasnila o prehodu *e-a* v *č*, *z-a* v *ž*; za popolno umevanje je torej premalo povedano, sicer pa je za praktično uporabo „Pravopisa“ še to odveč.

Vrsto: *človek-ski*, *človeč-ki*: *človeški*; *človek-stvo*, *človeč-tvo*: *človeštvo*, to je: *kski*, *kstvo* daje *čki*, *čtvo* in to *ški*, *štvo* moramo zavreči.

Zakaj bi pred *k* prehajal *č* v *š*, *hipnik* v *trpežnik*? V istozložni zvezi *čk*, n. pr. v začetku besedi, bi bil tak prehod umljiv, ali različnozložnih *čk* je v slovenščini dovolj: *ročka* (stsl. *račъka*), *kvočka*, *tačke*, *kečka*, *rdečka*, *kvačka*, *mačka* itd.; jedina mi znana izjema je Koseskega „nepomenljiva peška“, ki pa je navadno *pečka*.

Če bi iz *človeč-ki* glasoslovno postalo *človeški*, bi se isti nagon polotil brez dvoma tudi *ravnokar naštetih besed*. (I.)

Oblike na *čki* in *ški* se nahajajo vzporedno pri protestantih: *junački*, *katolički* — grški, *bezjaški*, *kmetiški*, in ta njih vzporednost pač tudi priča, da ni ena iz druge; previdno pravi Miklošič, I. 358: „*čъsk wird čk*: grški; *daneben človeški*“. (II.)

Drugi Slovani imajo tudi besede kakor *kvočka* (s *č*), a skupina *kski* ima svoj razvoj; bolg. *kvačkъ*, *vračkъ*, a *čjoleški*, *junaški*; češki: *všetýčka*, *dušička*, a *grecký*; poljski: *greczka*, *szwaczka*, a *niemiecki*; iz tega se razvidi, da se *kski* nikjer po slovanskem svetu ni razvijal čez *čk* do *šk* ali *ck*. (III.)

Bolgari imajo tudi *čjoleški*, *junaški*, ki pa gotovo ni iz *-čki*, ker takih oblik ne najdem nikjer. (IV.)

Stvar je marveč taka: *Trubarjeva*, *iztočno-slovenska*, *srbohrvatska* oblika: *junački* je iz *junačski* po izpadu (oz. progresivni asimilaciji) *s-a*, *Trubarjeva*: *človeski* (prim. srbohrv. *čovjestvo*, bolg. *junastvo*) po izpadu (regresivni asimilaciji) *č-a*; dandanašnji jedina knjižna oblika *človeški* pa je ali po analogiji besed na *ž-ski*, *ški* — tako jo razlaga Škrabec, *Cvetje* VII, 10 — ali pa po medsebojni (dvojni) asimilaciji *č-a* in *s-a*: *čleveč-ski* — *človeč-ski* — *človeš-ski* — *človeški*; to razlago bi priporočal češko-poljski *e*, ki je nekaka kontaminacija *č-a* in *s-a* v ravno nasprotnem smislu.

Na isti razvoj nam je misliti pri priponi *stvo-štvo*.

Ali pa je sploh vsega tega glasoslovja „Pravopisu“ treba?!

* Prim. Brugmann, 2, II. § 789.

„Pri samostalnikih na -ec daje eski navadno samo ski: pev(ec) -ski: pevski, pev(ec) -stvo: pevstvo . . . ker pripona -ec prej odpade“ — pravi § 109; ta izraz ni posebno srečen; zakaj v teh slučajih sploh nikoli ni bilo eski, estvo, ampak le ski, stvo, ki sta se dodajala besedi brez -ec; slovenski ni od Slovenec, ampak Sloven, latinski je od Latin itd., hinavski ni od hinavec, ampak od prvotnega *hinav; ravno tako delavski od pridevnika *delav; lovski od lov, ne lovec, pevski od pev, na pr. na-pev; primeri Mikl. I. 179: čuvstvo sensus čujstvo, ubijstvo caedes setzt *ubij voraus.

Večina imen na ski, stvo, ki jih naše čuvstvo veže z nomina agentis na ec, je iz novejše dobe in po nekaterih starejših zgledih narejena, kjer podstava brec ec ni dvomna.

Le stsl. žrčestvo je od nomen agentis žrčъ; novoslovenske oblike godčevski, hlapčevski so po zgledih kakor kraljev-ski, bodi-si da imamo za podstavo pridevnik kraljev (Miklošič I. 279) ali pa samostalnik kralj, ki ima deblo podaljšano po zgledu sin: sinovski.

Tudi celovški, graški izvaja profesor Levec (§ 108) od polnega debela Celovec, Gradec, menim, po pravici; na iztočnem Štajerskem se tako-le govori: Okoslavci (jedn. -vec) — okoslavski, Slabtinci — slabtinski, Berkovci — berkovski, Kraljevci — kraljevski, a le Celovec — celo(v)ški, Gradec — grački; dodal bi še tema imenom besedo Nemeč; pridevnik se ji glasi po vsem Slovenskem: nemški, gotovo iz *nemški, (v uvodu Trubarjevega katekizma 1555: nemski); saj imajo tudi Hrvatje: njemački, Čehi: německý, Poljaki: niemiecki. Da že protestantje pišejo zlasti v tej besedi š poleg človečki in da se tudi na iztoku sliši le š, tega Škrabec, Cvetje VII, 10 ne ve prav razložiti; jaz mislim, da je ta ški iz čki, ker č in k spadata v tej besedi k enemu (naslednjemu) zlogu, prim. celovški.

Netočen je izraz v § 112; sski, sstvo daje ški, štvo; tu vendar ni misliti na glasoslovni razvoj, ampak zgolj na analogijo.

Končno naj še priznam, da mi ni jasen § 137.; „bledl, bodl itd. . . dajo sem blel, bol . . . sem blela, bola . . . z dolgim korenskimi samoglasnikom“. Kdo je z dolgim korenskimi samoglasnikom? blel ali blela? le feminium, a iz tega paragrafa se to ne da povzeti.

Po vsej pravici smemo trditi, da kar nič „niso knjižni“ množinski mestniki: na goréh, glavéh, kozéh, petéh, v solzéh, na strehéh . . . (§ 146); te oblike se redkokje nahajajo pri starih pisateljih in dandanašnji le v nekaterih (nemerodajnih) narečjih — v junskem narečju na Koroškem in v Drsteli na Štajerskem — prim. Oblak, Archiv, 12, 444—446; morda je kateri pesnik v sili porabil eno ali drugo!

Kar nič „niso knjižni“ roditeljski množinski ženskih a- debel na i: osí, sestri, stezi (§ 152); Oblak, Archiv, 12, 440: „Diese Endung gewann im Slovenischen fast gar nicht an Boden und blieb nur auf eine sehr geringe Anzahl von Beispielen beschränkt“. . . (441): In der heutigen Sprache ist nur der gen. plur. besedi stark verbreitet, im übrigen sind aber diese Formen äußerst selten, in sehr vielen Dialecten gar nicht vorhanden“. Če so to knjižne oblike, potem so knjižni tudi roditeljski: vozi, lasi, lakti itd.; res pravi profesor Levec v § 195: „Kakor ljudje se sklanjajo v množini tudi las, tat, pot, gost“, zakaj pa ne tudi zob in mož?

Čudimo se tem šopirnimi knjižnim oblikam, ker so nekatere druge izključene iz svetišča knjižnosti, dasi so ob sebi iste vrednosti in jih je s plamtečim poljubom že posvetila najlepša naša muza, mislim na orodnik: z rokoj; ne govorim in ne pišem ga sicer ali zakaj ga v § 144. tako trdo zavrniti: „ni knjižen“, če pa je na goréh, osí knjižno; oboje bi naj izostalo in se dovolilo le kot licentia poetica.

Še bolj pa se moramo čuditi, če primerimo § 144. s § 193.; tam pravi profesor Levec: „Štajerski edninski orodnik na o j ni knjižen; toda upravičen je v pesmih zaradi rime“ — to velja o ženski a-sklanji; v § 193. pa bereš o ženski i-sklanji: Štajerski edninski orodnik na j o j ni knjižen pa tudi v pesmih zaradi rime ni upravičen“.

Za Boga, zakaj je ta orodnik tako proklet? Kjer se sliši z r o k o j, tam se sliši tudi: z a v a s j o j. Če pa morebiti primerja profesor Levec te oblike s starimi: s r a k o j a in s r v a s j a in mu je radi tega pri a-sklanji j upravičen, pri i-sklanji pa ne, tedaj nam podaja zelo dvomen nauk o nastanku tega j, prim. Archiv XII, 431–432 in zavzema načeloma krivo stališče, misleč, da sme starinsko razliko uveljaviti na škodo enakosti, ki nam jo je prinesla neizprosna sila analogije.

§ 195. spominja na § 180., oba pričata ali o površnosti ali o veliki samovoljnosti, ki jo očita „Pravopisu“ profesor Perušek. „Voleje“ je tudi knjižna oblika! zato pa „lasém“ poleg „gradém“ ni! v množinskem tožilniku imajo i (po § 180): dari, gosti in vendar sklanja § 195. tudi l a s, t a t, p o t, kakor ljudje; knjižni so „Pravopisu“ množinski orodniki: darmi, dolgmi, drogmí, pasmi, rogmí, valmi! morda zato, ker jih rabijo včasih protestantje? večina narečij in vsa naša moderna književnost pozna to končnico le pri onih enozložnicah, ki imajo že v imenovalniku množinskem naglašen je; prav prepričan sem, da bi vsak učitelj za napako štel obliko: dolgmi, pasmi, valmi. — Ves § 180. bi se moral omejiti in drugače zasnovati.

Kateri p o t se v množini sklanja kakor ljudje? = z n o j ali s t e z a? pač je mogoče misliti le na s t e z o; in vendar nima ta beseda instr. plur. na m i, Levec sam ga ne imenuje v § 180.

„Kakor ljudje se sklanjata tudi števnik a t r i j e, š t i r j e“, pravi § 195; le primerjaj in našel boš, da ni skoro nobene podobnosti! — O abstraktnem štetju izide — menda v kratkem — razprava v „Zvonu“.

§ 196. uči: „Ohranili so se v edninskem orodniku še nekateri ostanki i-jevske sklanjatve, n. pr. med potem, gre svojim potem, tem istim potem, ravnim potem...“; prav za prav bi tu bilo govoriti le o e n e m ostanku, instr. p o t e m, ne o n e k a t e r i h.

Moram priznati, da nikoli nisem razumel, kako da naj je p o t e m ostanek i-jevske sklanje. Primerjal sem staroslovensko obliko p a t e m b in mislil, da je e v besedi p o t e m poluglasni e; to pa je bila pomota, zakaj Srbohrvati imajo p u t e m, a odsev poluglasnika bi ondi moral biti a; torej imamo gotovo tudi v slovenščini opraviti z etimološkim e-jem in z drugo močnejšo končnico, nego je v stari slovenščini, kjer ima p a t e m b sekundarni e iz poluglasnika. Kakor p o t e m (p u t e m), ne odgovarja tudi l j u d e m stari slovenščini, ker bi sicer morali imeti * l j u d a m iz l j u d e m b.

Gotovo velja to za hrvaški p u t e m; naš p o t e m pa je menda vzet iz hrvaščine; pri starih pisateljih nahajamo namreč le p o t o m, pozneje tudi p o t j o; sicer ima Miklošič III. 139 iz Krelja dve primeri za p o t e m in eno iz Trubarjevega Siraha 1575, toda ta utegne biti po Krelju posneta, o Krelju pa še se vedno sme trditi, da je bil pod uplivom hrvaščine; po takem je slov. p o t e m bržkone zelo mlada oblika in sicer po hrvaščini posneta. Da bi p o t e m — oblika mehkega debela — bila vzporedna instrumentalu m e č e m, nam. m e č o m, ni verjeti.

§ 199. Bog znaj, zakaj sta „salonfähig“ ali po Leveu knjižni obliki gen. plur. d n e v, d a n, ne pa d n o v i, d n o v in d n e v o v; poslušajmo Gregorčiča: „Na delo tedaj, ker resnobni so d n o v i, — A delo in trud ti nebo blagoslovi!“ Rodilnik d a n — imenuje Oblak, Arch. XIII., 51: „čudno obliko“, oblike d n e v pa sploh ne navaja, dasi jo zaslediš tu in tam že pri Trubarju.

§ 290. „Oblike, kakor padó, pridó, dvignó . . . niso narodne, ampak umetne in prisiljene in se ne smejo pisati“; narodne niso dandanes, a pri starih pisateljih so čisto navadne; Trubar ima: prido, odido, puido, pado, popado, primo, byo itd.; zato bi se bil profesor Levec boljše izrazil: niso več narodne, ampak se zde že umetne in prisiljene . . .

Neroden je izraz § 339.: „Samoglasnika r, l se krepita v nedoločniku v re, le: mre-ti, mleti; najprimernejše pač tudi ni povedano v § 374.: „Za nebniki izpada i: uči-en: učen“.

O razpostavi besedi v stavku govori „Pravopis“ v §§ 533—553 mnogo več, nego je potrebno; ta na široko razpredeni nauk je natančno povzet po Škrabcu, Cvetje, XIV., 4—5 ter dobro označen z besedami paragrafa 535.: „Posebno zmešnjavo pa so zadnja leta napravili v besednem redu tisti slovenski pisatelji, ki nepremišljeno in popolnoma napačno posnemajo Hrvate ter pišejo naslonice po hrvaškem načinu, dasi veljajo v hrvaščini o njih popolnoma drugačna pravila kakor v našem jeziku . . .“ res imeniten ukor vsem onim nesrečnikom, uskokom, na robe — Katonom, izdajicam, ki so, zatajivši svojo ribniško mater, iz domačih besedi začeli venec viti na hrvaški način! „Hívatofób kdor mi ni, biti ne more mi brat!“

Prebiraj današnje naše slovstvo zadnjih 40 let (ne samo stare ropotije!), beri šolske spise, beri katerikoli slovenski sestavek, in polno boš našel takih primer (§ 535): „Mestni občini ljubljanski dovolil je deželni zbor najeti posojilo. — Takim potem presadila se je bajka na zgodovinska tla — itd.; to nam priča, da se nam in naši mladini ta besedni red ne zdi tuj, in zakaj bi se ga potem še bali? Ne dajmo se vendar plašiti onim ljudem, katerim so za knjižni jezik edino merodajna narečja, kateri nič ne jemljejo v poštev neutajljive moči lepega slovstva, žurnalistike . . .; Bleiweis se je še moral zatekati edino le k „rovrtarjem“, mi že moramo uvaževati druge momente.

Sicer pa kar naravnost tajim, da bi ta od „Pravopisa“ tako obsojeni besedni red bil golo posnemanje hrvaščine; le površno se ti je treba ozreti po starih naših pisateljih, da zaslediš dovolj takih primer tudi pri njih.

Pri Rogeriju bereš: Ti salamandri dana je merzlota. — Bajssim veliku znešli inu zmislili so poeti. — Kir sedela je umei drugimi bogovi Flora, tedaj spadla je bila nie iz krila ena gartraža. — H' pervemo ta nerslovečiši odgovoril je . . . — Za letem dal je ta tretie ta odgovar. — H' četertimo odgovoril je ta četerti. — Ta peti peršel je h' te resnici.

Če stavka ne začenja osebek, ampak nebistven člen, tedaj se kaže navadno inverzija osebka in povedka; pri tem pa lahko ohranijo deli povedkovi svoj prejšnji red. Ali tudi priredni vezniki povročajo inverzijo? Nekateri da, nekateri ne; za veznikom inu ima Trubar navadni besedni red, le malo je takih primer: Inu (n)jim so se prikazali jeziki (472)*; protivni a(li) pogosto nič ne upliva na besedni red sledečega stavka; ravno tako ne obtu: Obtu oni bodo vaši rihtarji (283) — poleg: Obtu smo mi vselei dobre vole (Ta drugi dejl, 122); o vezniku zakaj je pomniti, da skoro nikoli ne izpremeni besednega reda; iz Trubarja sem si zabeležil: Zakaj stoji pisanu (10) — Zakaj je pisanu (11) — Zakaj so eni rezani (80) — Zakaj je že večer bilu (482) — Zakaj je imel eno obljubo (560); namesto tega veznika rabimo dandanašnji skoro izključoo kajti, a ta ima v „Pravopisu“ že nagrobni križec, ker je po Cvetju VII. 9 podredni veznik ter zahteva inverzijo: kajti so štirje vetri; to se prvič pravi: s teorije v zid prakse, nadalje vprašam, če je v živem jeziku razlika med glavnimi in odvisnimi stavki res tako občutna, če se n. pr. odvisnost pozna Slomšekovemu stavku: Kajti po-

* Trubarja citiram po „Tem celem novem testamentu“ 1582.

polnoma nikaj pod soncam ne najdeš; ali bi ne mogli tu kajti z zakaj nadomestiti? ali je stavek: Zakaj stoji pisanu . . . glavni stavek? ali nima stavek: ne pridem, ker bo jim se . . . iste razpostave kakor stavek: zakaj bojim se . . . ?*

Glavni stavki za odvisnimi. Trubar, Ta celi novi testament: Kedar so hudi, hudu je bode končal (92) — Kadar so pag ti Farizeji se bili vkupe zbrali, vprašal je nje Jezus (97) — Inu kadar en perpoložni dan pride, tukaj noter je šla te Erodiade šči (158) — Inu v tim, kadar je on govuril, en Farizeus je prosil (285) — Kadar leta hromec se je držal, vus folk je tekal k nim (479) — Inu v tim kadar on po potu gre, pergudilo se je (509) — Inu kadar on htim štengom pride, pergudilu se je (578) itd.

Pri Krelju berem: Inu kadar je zraslo, perneslo je sad.

Janez Svetokriški piše: Inu kadarkuli je na letu spumnil, milu se je jok al.

Pač pa piše prav dosledno Marko Pohlin tako, kakor zahteva „Pravopis“; tudi na Vodnika se lahko sklicuje profesor Levec, a pri Ravnikarju, našem prvem prozaistu, že zopet berem: Če bote moj glas poslušali, ljudstvo mi boste meni posvečeno (Zgodbe, 337) — Če ste kaciga siromaka plajš v zastavo dobili, nazaj mu ga dajte (110) — Janežičeva slovnica § 326. c) 2 navaja iz Ravnikarja: Dobrota, ki jo očetu storiš, nikdar ne bode pozabljena; važen je velelnik; Če je naš Bog — Bog, deržite se ga njega samiga, če pa je Bal Bog, primite se Bala (224). Šmigoe piše: Če poletji sonce prižaga, rojijo se čebele — Če si je roj sedel, more se on z nečim pokriti; Matija Vrtovec: Če je kaj lepote pri človeku, najde se pri cveteči mladosti — Naj kapljajo otroci, nihče razun staršev si ne bo tega k sereu vzal. — Kobe: Ako gre kod sama po gori, daje si srčnost.

Ali sta Trubar in Rogerij pisala pod hrvatskim vplivom?

Besedni red, ki ga obsoja § 535., starim pisateljem ni neznan in se da zasledovati od 16. do našega stoletja; z Levstikom si je priboril v naši prozi vse pravice in noben klasik se ga do Škrabca ni izogibal.

Dr. Murko govori o tem v Letopisu „Matice Slovenske“ 1892 in pravi na str. 74: „Neslovensko bi bilo tudi tako postavljanje pomožnikove oblike: U ovo vrijeme počeli su vladaoci ljude pod svoju vlast obertati“; toda njegov spis kar mrgoli takih „pregreh“, le išči jih na pr. na strani 72, 73, 77, 80, 82, 84, 85; o glavnih stavkih za odvisniki govori na strani 82 ter priznava le „izjeme“ kakor: Da bi pa kdo ne mislil, da črevljev nima, nosil je je . . . , a sam piše tudi take „izjeme“ na strani 79, 82, 83 itd.

Kaj bi storil profesor Levec s tem stavkom, ki sem si ga ne vem odkod izpisal: Če se je pojavil v nekaterih primerih a tudi v kratkih ali nenaglašanih zlogih, vplivale so pri tem sorodne oblike . . . ?

Besedni red, o katerem pravi profesor Levec, da bi se ga „nikoli nikjer ne smel nihče“ držati**, pa ni samo slovenski in za odvisniki srbohrvatski, ampak je tudi češki, poljski in ruski, gotovo vseslovanski; ta skladnost se ti jasno pokaže, če primerjaš mnogobrojne češke, poljske in ruske primere, ki jih je zbral Vodička v časopisu „Listy filologické a paedagogické“ 1876, str. 256 sl.:

1. Zděsь oba imperatora ugovorilisь . . .

2. V Praze první podnět k opravám a novotam vycházal . . .

3. W Weprynie, pod pozorem tych polowań, szlachta i dworscy ludzie a nawet i sielzcy chłopi sposobili się do koni i do strzelby.

* Primeri iztočni ar, arti, Valjavec, Archiv VIII. 399.

** Seve ogrski Slovenci so „vandaluši“, nihče!

Naslonica se stoji v ruščini vedno za glagolom: Nakonecъ Petrъ rešilsja tako praviloma tudi v češčini in poljščini: tehďáž Sigmund strojil se byl právě k válcě tureckě. — Tymczasem kumowie zabrali się

V teh primerah bi slovenščina premenila mesto osebkú in povedku; tako inverzijo pozna v gotovih slučajih i češčina, poljščina in ruščina, a tudi tedaj stoji naslonica na svojem mestu, to je: za deležnikom (glagolom):

Takimъ obrazomъ vъ tečenje vremeni sostavljajetsja jazykъ knižnyj

Tepř u Rudavy strhla se krutá i krvavá bitva.

W tem ni zřad ni z ovadъ zjawił się ksiadz Jacek

Ti primeri so popolnoma enaki stavku: Mestni občini ljubljanski dovolil je deželni zbor najeti posojilo.

Kakor v glavnih, tako stavi češki, poljski in ruski jezik besede tudi v odvisnih stavkih.

Hrvaščina ima naslonice odvisnih stavkov brž za veznikom, oziroma zaimkom; tako pač navadno tudi slovenščina (§ 541. „Pravopisa“), vendar nabajaš v stari in novi literaturi nebroj primer, ki nasprotujejo temu pravilu; mnogo jih je takih, da bi ne prenašale druge razpostave, primeri po Vodniku posneti stavek: Marko Pohlin je zatřeval, da do njegovih časov še ni bilo nobene kranjske slovnice, Murko v Letopisu „Matice Slovenske“, 1892, str. 75; prav nedomač pa se nam zdi tak stavek: Pisatelj je dokazal, da v knjigi izraženo konservativno stremljenje je krivo, „Zvon“, 1899, str. 453.

Ta posebnost odvisnih stavkov, ki je bržkone tujega izvira, je vplivala na glavne stavke ter obveljala tudi v teh, tako da so v hrvaščini naslonice prodrle do prve besede v stavku, prim. moj se brat ženi, a v slovenščini so ostale sredi stavka, če niso ohranile prvotnega mesta za glagolom; tako zavzema naš jezik tudi v tem oziru nekako sredino med slovanskim severom in jugom.

S pretirano strogostjo potakem obsoja § 535. besedosledje, ki je pač bolj slovansko nego ono, ki ga zahteva; v praksi ta nauk ne bo imel mnogo moči, ker nam nihče ne čuti nič napačnosti v nasprotnem besednem redu; da bi se pa naj vselej jasno zavedali Levčevih pravil, to bi mogel le skrajni pedant od nas zahtevati; pedantovskim korektorjem in učiteljem seveda bodo ta ozkosrčna pravila izvabila mnogo nepotrebne rdeče tinte, v njej bo izkravela gibčnost in vzletnost nadarjenega učenca, a govornika in pesnika ne bodo nikoli vezala, pa tudi vsakdanji govor s pisano različnimi nüansami svojih misli bo drzno preziral vsakega, ki bi ga hotel vkovati v ozke sponse umetnih pravil.

Po pravici povdarja Murko, Letopis „Matice Slovenske“, 1892, str. 73—75, koliko „izjem“ objasnjuje stavkov naglas.

Strožje določena je razpostava besedi le v jezikih, ki nimajo razvitega oblikoslovja; njim je sintaktično sredstvo (prim. francoščino).

Kako naj stoje naslonice ena za drugo, tega nas uči § 547.; zvezi ga je, si ga je sta debeleje tiskani, prav kakor v „Cvetju“ XIV., 5, odkoder je vse to vzeto (do zadnje vrste); jasno je, zakaj je tu tisk drugačen, ali tudi zvezam zadnje vrste: ga bom itd. bi se moralo po tisku poznati, da imajo isto posebnost. Sicer pa je opomniti, da se na iztočnem Štajerskem ne pravi: ga bom, ampak: bom ga, oziroma jan ga, tiš ga, onde ga itd.

Zakaj ni nič povedano o mestu besedice bi?

Pri tej priliki še eno opazko. Profesor Levec s Škrabcem vred ni opazil, kako preži iz zasede besedica naj na občeno veljavnost pravila, da stoje naslonice na drugem mestu, v odvisnikih brž za veznikom. Naj na Kranjskem ni naslonica; zato moramo

reči, da ima stavek: opominjal ga je, da naj se varuje sovražnikov — le eno naslonico, a ta stoji na tretjem mestu; ravno tako v stavku: mislimo, da naj se remedura hitro zvrši; prim. Kette-jev sonet:

O Adrija, kako naj te objame,
Kako naj te poljubi pogled moj!

Na Štajerskem bi se reklo: da se naj varuje, da se naj zvrši, in v onem sonetu bi besede štajerski in za te stihe primerneje razpostavil:

O Adrija, kako te naj objame
Kako te naj poljubi pogled moj!

Naj je prvotno = nehaj; naj se varuje = nehaj se varuje; na Kranjskem je ohranila besedica več svojega glagolskega značaja, se vzdržala samostavno poleg naslednjega glagola; na Štajerskem je naj kot naklonska členica tesneje združena z njim.

Listajoč dalje najdeš v § 586. pisavo: sv. Lovrenc (na Dravskem polju), a ondodnim rojakom je znan le Lovrenc = Laurentius; beseda nima nikoli sekundarnega poluglasnika, prim. Franc, Vinc(ene).

Kar nič mi ne ugaja nauk o razlogovanju, §§ 635.—653. Janežič-Sket-ova slovnica ima za osnovo razlogovanja govorne zloge in daje na tej podlagi kratka pravila, „Pravopis“ pa starogrško in latinsko načelo izrekljivost soglasniških skupin; kar se da skupaj govoriti, se faktično ne govori vselej skupaj in se na ta način v pisavi dela lahko nasilstvo izgovoru. Nadalje je izrekljivost preteoretično, premalo nazorno načelo, vsaj za ljudsko šolo. Končno se bodo otroci v slovenščini in nemščini morali učiti bistveno različnega razlogovanja.

Zakaj bi morali mesto drugače razstavljati kakor klopko, zakaj se-stra, a cesar-ski?

Olehkotiti je treba pravila, ki služijo le praksi, ne pa jih razpresti na poltretjo stran in je obtežiti z nepotrebnimi razločki.

Besede kakor Koseski, človeški, češki, gosposki so po „Pravopisu“ sestavljene (§ 647.—648.); potem je očet-ov tudi sestavljenka.

Ali je bilo treba narekaja namesto narekovaja?

Naj še zapišem par besedi v prilog „Pravopisu“! Profesor Levec piše: ciprski, filistrski, metrski, ogrski, sestrski, profesor Perušek pa želi cipèrski, ker pišejo tudi Hrvati: ciparski in ker se v resnici sliši poluglasnik e, ne pa trdi r sam. Toda gotovo sliši profesor Perušek v kranjskih narečjih tudi smèrt, ne smrt; kakor smo se pa po iztočnih štajerskih narečjih navadili pisati smrt, smrtnik, tako bomo pač morali tudi odobravati ogrski in res se na iztočnem Štajerskem govori: vogrski, jütrna, kvatni, zajtrk, vetrnjak, Vedrnjak itd. s pravim samoglasniškim r-om; besedi petrski, litrski sta tam znani v obliki: petroski, litroski.

Profesor Perušek dokazuje: „V besedah, kakoršne so brk-do, zr-k-no dohaja neposredno za r-om soglasnik; v besedah ciprski, jutrnji itd. pa ne prihaja neposredno za r-om soglasnik, ampak polglasnik prvotnih sufiksov kski itd.; ta razlika mi je neumljiva; brkdo in ogrski (ogrkski) je prav isti slučaj; ko sta sveti Ciril in Metod fiksirala pisavo, je bilo slišati za r-om poluglasnik, a že rano sta bila k, k le pravopisno znamenje samoglasniškega r-a; iz tega se je na Kranjskem spredaj razvil poluglasnik, na Štajerskem pa je ostal samoglasniški r: brdo, vogrski; ker pišemo brdo, moramo pisati tudi ogrski.

Nadalje pravi Perušek: „Ako bi bilo pravilno ciprski, filistrski, ondi bi bilo pravilno tudi Cipr, filistr, Ogr itd.“ in vendar se govori tudi na iztoku: Voger.

Tu pa je treba opomniti: pri besedi Oger imamo opraviti z besednim koncem, pri ogrski pa z notranjščino; končni zlogi imajo v jezikih pogosto svoje posebne zakone, samoglasniški r je bil na koncu pretežak za izgovor, in nasprotovala mu je množica onih besed, ki imajo prvotni poluglasnik pred končnim samoglasnikom.

V istem smislu zavračamo Peruško pisavo dobèrci, gabèrc (na Štajerskem lastno ime: Gabrc) in odobrujemo dobrci, gabrc; Perušek pa predlaga tudi gabrec po Levčevem: stebrec; te oblike so mlajše, nastale po analogiji: gaber: gabr-a, brat: brat-a, zato gabrec poleg bratec.

Preoster izraz rabi profesor Perušek o § 34. „Pravopisa“, češ da širi krive nauke, ter ga sam popravlja: „n vsniti ne zatika zeva, nego je refleks prvotnega n-a v besedi sκn, ki odgovarja grški σόν in latinski cum“. To je sicer stara razlaga, a radi tega še ni resnična, prim. Archiv XIV, 96; da bi v njega, njemu prišel n po analogiji iz imenovalnika on, tega še nisem nikoli slišal; zelo dvomljiva je tudi vzporednost sκ: σόν: cum, če primerjamo sanskritski sam.

V naglici je profesor Perušek Kreljev gen. sing. nosilca (se. se je dotagnil) od besede nosilce vzela za acc. besede nosilec, Trubar ima ondi paro.

* * *

P. Škrabec, naš slavnoznančni učen slovenist, je posegel tudi v to pravdo, a nam doslej ni podal nič novega. Prav v našem smislu govori na strani tretji sedme številke letošnjega „Cvetja“ tako-le: „Kjer gredo narečja razna pota, mislim, da se bomo po pravici držali tistega, ki je dosledniše ohranilo, kar imamo skupnega sè staro slovenščino ali hrvaščino“. Stran četrta dokazuje to, kar sem poudarjal nasproti Perušku tudi jaz, da namreč iz tkalec ne postane tkavec; vse strani osme številke pa razpravljajo le to, kar je že lepo pokazal profesor Perušek, da je v slovanščini mnogo besed na -vec, a te so izpeljane iz pridevnikov, nikjer pa ne nahajam ničesar, kar bi nam omajalo stališče. Ob tej priliki naj sporočim cenjenemu goriškemu slovenistu, da sem slišal te počitnice v Črnomlju: jegrale, ponočevale, plezale, tkale (s trdim l-om!).

Omeniti še mi je dično „Slovenko“, ki je v 17. letošnji številki prinesla lep članek o l-u ter z mnogobrojnimi izjavami starih naših slovničarjev pokazala, kako so se ti-le v interesu skupnosti zavedali potrebe čistega izgovora zlasti končnega l-a.

V 16. številki „Dom in Sveta“ pripoveduje potopisec, kako se mu je milo storilo, da na Francoskem niso poznali njegove domovine:

Majhna ti si, domovina,
Nepoznano je ime ti . . .

Bral sem to z nekako nejevoljo ter mislil: Prav se jim godi vsem tistim, ki poznajo le domačo župnijo, deželo za svojo domovino! naj je in ostane nepoznan vsem tujcem oni, ki jih o svojem domu informira tako-le: Jaz sem Štajerec, Kranjec! Jaz bi se tujcu Francozu ne imenoval niti Slovenca, ampak bi rekel: Je suis un Slave autrichien, Slovan sem avstrijski! Slovane pa dobro pozna vsak Francoz, ves svet.

Nepoznan in neimenovan naj bode tudi obžalovanja vredni pisec „Učit. Tovarisha“ z dne 1. sept. t. l.; kdor si upa s tako drzno omejenostjo na dan, na tega se ne moremo ozirati.

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIČNICA

00000481030

